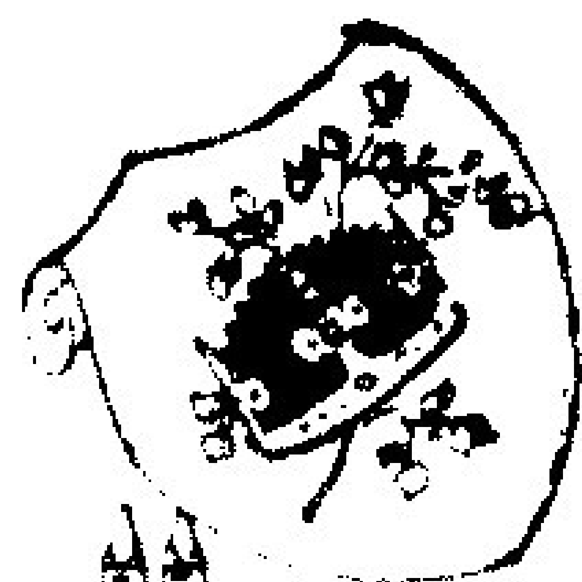

9. 10. VII. BOHEMA REVUO ESPERANTISTA. 1918.

Redaktoro: Ed. Kühnl, Praha II. Ditrichova ul. 7. Bohemujo.

NA OBRANU ESPERANTA.

Výtah z Kotzinovy knihy:
„HISTORIO KAJ TEORIO DE IDO".
(Esperanto kripligita).

Předplatné 3 K ročně (Sm 1.500). **Cena: 40 hal.**

Ve středověku a dlouho i v novověku byl společným jazykem učenců, kterým psali svá díla a dorozumívali se, jazyk latinský. To bylo pro učence velkou výhodou, pro lid však velikou překážkou, pro kterou stala se jim věda vůbec nepřístupnou. Avšak již v XVII. stol. počali tehdejší veleduchové pociťovati tuto nevýhodu latiny a přemýšleli o nápravě. Mezi nimi byli na prvním místě náš Komenský, pak Descartes a Leibnitz. Tito zamýšleli vynalézti způsob dorozumívati se pomocí arabských číslic, jak toho dosud užívají námořníci ve svém kodexu, kdežto Komenský přímo pomýšlel na to, vytvořiti nový umělý jazyk a o tomto úmyslu zřetelně se vyslovuje na několika místech ve svém spise Via Lucis 1641. na př.: „Naprosto však spíše oblíbiti sluší cestu onu, aby jazyk nějaký, všemu světa okrsku společný, byl utvořen". „Aniž snad bude, kdo by rozpaky měl, lze-li nový utvořiti jazyk. A kdyby přece myšlenka ona komu vzešla, odpovím že lze . . ." „Míníme, že jeden jazyk obecný světu jest potřeben a kdyby jiného nebylo, že by náleželo spíše latinu k té potřebě ustanoviti, než-li sic který jiný. Ale že myšlenky naše nyní výše jdou, nemůžeme si pomoci, abychom raději k naprosto novému neradili jazyku".

Když již tenkráte Komenský pociťoval potřebu jednotného jazyka světového, tím více je ho potřeba dnes, kdy mezinárodní styky ve světě učeném i obchodním tak se rozšířily. Od té doby až po dnes vyskytlo se na 150 různých návrhů dorozumívati se písemně i ústně. Mezi posledními nejznámější byl až do svého zániku Volapük, jemuž naučiti se bylo obtížnější než některému jazyku živému.

Se zdarem rozřešil tento úkol první dr. L. L. Zamenhof ve Varšavě r. 1887, vydav spis „Lingvo Internacia — Esperanto". Tato umělá řeč používá výhody mezinárodních kořenů a nezměnitelnosti prvků slovotvorných, z nichž každý jest samostatný kmen a má určitý význam. Hlavní přednost Esperanta jest jednoduchá mluvnice po vzoru anglickém, obsahující pouze 16 pravidel bez výjimek. Písmo jest latinské, pravopis ryze zvukový dle zásady: jedno písmeno — jeden zvuk. Slovník jest povahy hlavně románské a obsahuje jen kmeny základní, které jsou buď úplně

mezinárodní nebo společné několika řečem. Skladba se vyznačuje volností slovanskou, přízvuk jest vždy na předposlední slabice. Tím dosaženo úplné neutrálnosti řeči. Neuvěřitelné bohatství jazyka zakládá se jednak na zásadě sestavovati kmeny ve slova nová, jednak na soustavě 6 předpon a 25 přípon, jichž význam slovotvorný jest přesně stanoven. Pravidelný vývoj Esperanta kontroluje zvláštní sbor mužů všech národností „Lingva Komitato".

Nyní trvá Esperanto již 27 let, rozšířilo se ve všech dílech světa, ve všech větších místech má své společnosti neb alespoň zástupce a počet jeho stoupenců ustavičně roste, tak na př. bylo r. 1903 — 113 spolků, 1907 — 711, 1910 — 1719, r. 1913 již přes 2700 spolků. Učebnice a slovníky esperantské jsou vydány již ve 30 jazycích; časopisů odborných i literárních vychází přes 100; knih přeložených i původních jest přes 2000. Nesčetné jsou služby, které Esperanto prokázalo a denně prokazuje obchodníkům, turistům a sběratelům; též učenci mají svou světovou společnost a a vědecký časopis Scienca Gazeto. Že se Esperantisté různých národností i ústně velice snadno dorozumívají, o tom svědčí nejen četné návštěvy cizinců u nás a jinde, ale i každoroční světové kongresy esperantské, při nichž 1200 — 1600 účastníků ze 30 až 40 národností bez obtíže o společných otázkách rokují. Jak uboze proti tomu vypadají světové kongresy vědecké, při nichž dovoleno je užívati tří neb čtyř tak zvaných jazyků světových, a jichž účastníci většinou nerozumí tomu, co některý řečník mluví a nemohou se následkem toho debaty súčastniti, dovídajíce se až po kongrese o čem bylo jednáno, ze zprávy sjezdové. Tak si razí Esperanto vítězně cestu, podporováno jsouc věhlasnými učenci, zejména ve Francii, Anglii a Německu a vniklo již i do Japonska a Číny. V poslední době přijaly je i některé odborné kongresy za jazyk jednací vedle řečí obvyklých.

Úspěchy Esperanta nedaly však spáti několika jednotlivcům, kteří zneužili důvěřivosti Esperantistů i samého autora Esperanta Dr. Zamenhofa a dali podnět k ustavení se Delegace pro zavedení pomocného jazyka mezinárodního r. 1900; její úkolem bylo především předložiti otázku tu k rozhodnutí Mezinárodnímu sdružení akademií a v případu nezdaru ustanoviti výbor, který by sám o té věci rozhodl. K cíli prvému bylo sebráno za součinnosti Esperantistů 1250 podpisů předních učenců, jichž jmen bylo později zneužito ve prospěch Ida, ačkoliv další práce Delegace zejména volby jejího výboru se nesúčastnili. Teprve když jmenovaná korporace prohlásila se v této otázce nekompetentní, přikročila Delegace, sestávající ze zástupců 300 nejrůznějších spolků, k volbě výboru, která byla prof. Couturatem, duší celého podniku, obratně inscenována tak, že ze 12 zvolených členů výboru pouze tři mohli se osobně súčastniti jeho schůzí, a proto výbor sám kooptoval proti stanovám několik straníků Couturatových. Rovněž odporovalo stanovám, že někteří členové výboru byli autory projektů jazyka mezinárodního. Výbor zasedal v říjnu 1907 a z mnoha návrhů

zvolil „zásadně“ Esperanto, ale s podmínkou, že bude opraveno podle návrhu anonima „Ido“, který, jak se později prokázalo, byl člen výboru, zástupce Esperanta a do té doby vůbec esper. hnutí ve Francii — L. de Beaufront. Celá věc byla předem zosnována jím a svrchu uvedeným pokladníkem Delegace Couturatem a jejím tajemníkem Leauem.

Když pak výbor „Lingva Komitato Esperantista“ naprosto zamítl tyto překotné opravy, háje stanovisko přirozeného vývoje řeči počali zástupci „Ida“ propagovati je především v řadách Esperantistů a také v ostatní veřejnosti, vystupujíce s novým projektem pod názvem „Esperanto opravené“. Z počátku způsobili zmatek mezi Esperantisty, ale za nedlouho, když vynikající a prozíraví Esperantisté uvedli cenu těchto oprav na pravou míru, nastalo uklidnění. A tak rok 1908, který měl zasaditi smrtelnou ránu Esperantu, přinesl mu největší triumf: všeobecné uvědomění o vnitřní hodnotě Esperanta a o nutnosti neochvějného přilnutí k Zamenhofovu „Fundamentu“ jako naprosté podmínce života. Kdežto v řadách Idistů nastal r o z v r a t právě nedostatkem jednotného a pevného základu jazyka, a časopis jejich „Progreso“ tonul v záplavě stále nových návrhů na opravy, kráčeli zatím Esperantisté od vítězství k vítězství. Život Ida a vznik jeho literatury byl zajisté nemožný, když Akademie Idistů se usnášela co chvíli na nových změnách; ani perioda ustálenosti r. 1913 prý na 10 let (!) prohlášená, nemůže Idu zaručiti takovou jednotu jakou poskytuje Esperantu hned od počátku jeho „Fundamento“.

Jest třeba zmíniti se ještě o tom, že ani vlastní členové Delegace nebyli s rozhodnutím výboru spokojeni: vydali tiskem „Protestation“ s 80 podpisy čelných učenců, kteří zavrhují Ido a prohlašují se pro dokonalejší Esperanto. Sám čestný předseda Delegace astronom prof. Förster z Berlína vzdal se této funkce a z výboru vystoupil, neboť, jak praví, „postrádá v jednání Delegace veškeru socialní prozíravost a má je pouze za schopné buditi zmatek a vážně ohroziti pokroky mnohaletou prací nabyté“.

Ido jest charakterisováno abecedou bez diakritických znamének; prohřešilo se proti zásadě: jeden zvuk — jedno písmeno a zavedlo spřežky písmen k označení jedné hlásky: z pravidla o jednotném přízvuku v Esperantu zavedlo celou *řadu výjimek*; odstranilo důsledně užívání 4. pádu a tím zbavilo se volnosti slovosledu, která jest neocenitelnou výhodou Esperanta; kdežto Esp. má 10 náměstek osobních, užívá jich Ido 19; pro passivum slovesa má vedle tvarů analytických také tvary synthetické — cizí všem moderním řečem, zavedlo mnoho slovotvorných předpon a přípon, pro praxi zbytečných. Těmito „opravami“ dosáhlo Ido tak přílišné subtilnosti, že i sami přední Idisté činí chyby v užívání přehnaně přesných tvarů Ida. Ačkoliv má Ido mnohem více slovotvorných přípon, přece jich důsledně neuplatňuje a přetěžuje slovník zbytečnými kmeny čerpanými téměř důsledně z francouzštiny. Přijalo i francouzský způsob vyjadřování a jest tudíž příliš románské — není mezinárodní. Upoutá snad jako zajímavý *pokus* theoretika, ale není způsobilé zastávati úkol jazyka mezinárodního, který má býti prostý a snadný pro každého člověka i prostředně vzdělaného. „Ido primitivní“ zůstalo nepodařeným plagiátem stejně jako „reformované Ido“ vydané pod názvy „Antido“, „Reformido“ atd.

ZÁKLADY ESPERANTA.

(Výjimek v Esperantu vůbec není).

ABECEDA.

Všechna písmena vyslovují se jako v češtině; písmena odchylná od českých vyslovují se:

ĉ = č, *ĝ* = dž, *ĥ* = ch, *ĵ* = ž, *ŝ* = š, *ŭ* = u v našem ou.

MLUVNICKÉ KONCOVKY.

o, *a*, *e*.

Podstatná jména tvoří se koncovkou *o*, přídavná jména koncovkou *a*, příslovce koncovkou *e*.

Esperanto má jediný člen *la* pro všecky rody, čísla i pády.

La patr'o otec, ***patr'a*** otcovský, -á, -é, ***feliĉ'e*** šťastně, ***la feliĉ'o*** štěstí.

Slova složená tvoří se pouhým přiřazením kmenů (slovo základní je vždy na konci); žádá-li toho libozvuk, vkládáme mluvnické koncovky (*o*, *a*) do slova složeného.

la vapor'ŝip'o parník, ***la ter'pom'o*** brambor, ***akv'o'fal'o*** vodopád, ***nokt'o'mez'o*** půlnoc, ***ĝust'a'temp'e*** v pravý čas, ***sen'pag'a*** bezplatný.

Cizí slova, vypůjčená většinou z téhož pramene, jichž význam a užívání jsou již mezinárodní, nemění se v Esperantu. Jsou jen přizpůsobena pravidlům esperantského pravopisu.

Každé slovo čte se jak je psáno, při čemž přízvuk je ***vždy*** na předposlední slabice: ***voĵo, kantado, interparolo.***

j. *n*.

Množné číslo tvoří se příponou *j* připojenou ke koncovce jména podstatného *(o)* a přídavného *(a)*. Přídavné jméno shoduje se s podstatným jménem v čísle i pádě.

la patro'j otcové, ***bona'j libro'j*** dobré knihy.

V Esperantu jsou pouze dva pády prosté: nominativ (1. pád) bez zvláštního znaku a akusativ (4. pád) utvořený z nominativu (jednotného nebo množného čísla) koncovkou ***n***.

la filo amas sia'n patro'n syn miluje svého otce; ***mi vidas arboj'n*** vidím stromy.

Otatní pády tvoří se z 1. pádu předložkami: 2. pád ***de***, 3. pád ***al***. ***de la patro*** otce; ***al la patro*** otci.

Každá předložka má stálý a určitý význam; všechny pojí se s nominativem.

por la frato pro bratra; ***pri la libro*** o knize; ***kun la amiko*** s přítelem; ***per la plumo*** perem.

Ve větách odpovídajících na otázku ***kam?*** slova vyjadřující směr přibírají koncovku ***n***.

Kie? kde? ***kie'n vi iras?*** kam jdete? ***hejme'n*** domů; ***iri Parizo'n*** jíti do Paříže: ***la birdo flugas en la ĉambro*** pták létá ve světnici.

Komparativ (2. stupeň) tvoří se slůvkem ***pli*** (více) superlativ (3. stupeň) slůvkem ***plej*** (nejvíce); ***než*** překládá se ***ol***; ***z*** překládá se ***el***.

pli blanko ol neĝo bělejší než sníh; ***la plej alta monto*** nejvyšší hora.

Zájmena osobní jsou:

mi já, ***ci*** ty, ***li*** on, ***ŝi*** ona, ***ĝi*** (o věci), ***ni*** my, ***vi*** vy, ***ili*** oni, ony, ona, ***si*** sobě, si: ***oni*** (něm. 'man,' franc. 'on,' angl. 'one').

V akusativu (4. p.) zájmena přibírají koncovku ***n***; příponou *a* tvoří se zájmena přivlastňovací.

Mia můj, má, mé, ***via*** váš, vaše, ***ŝia*** její, ***iliajn patrojn*** jejich otce (4. p.), ***amu ŝin*** miluj ji (4. p.), ***mia ĉapelo*** můj klobouk (1. p.).

obl. *on.* *op.*

Číslovky základní jsou nezměnné:

1 ***unu***	4 ***kvar***	7 ***sep***	10 ***dek***
2 ***du***	5 ***kvin***	8 ***ok***	100 ***cent***
3 ***tri***	6 ***ses***	9 ***naŭ***	1000 ***mil***

Desítky a sta tvoří se prostě spojením číslovek.

538 = ***kvin'cent tri'dek ok.***

Číslovky řadové tvoří se koncovkou ***a*** připojenou k číslovce základní: ***unu'a*** prvý, -á, -é, ***du'a*** druhý, ***tri'a*** třetí.

Násobky tvoří se příponou ***obl'***: ***kvar'obl'a*** čtyřnásobný. Zlomky tvoří se příponou ***on'***: ***du'on'o*** polovina, ***tri kvar'on'o'j*** tři čtvrtiny.

Číslovky hromadné mají příponu ***op'***: ***dek'du'op'e*** dvanáctermo, ***kvar'op'e*** čtvermo. Podílnost označuje předložka ***po***: ***po ses*** po šesti, ***po naŭ'dek*** po devadesáti.

Číselná příslovce tvoří se od základních číslovek příponou ***e***: ***unu'e*** předně, ***du'e*** za druhé, ***tri'e*** za třetí.

as. *is.* *os.* *us.* *u.* *i.*

ant. *int.* *ont.* *at.* *it.* *ot.*

Těmito dvanácti znaky či mluvnickými příponami a pomocným slovesem ***esti*** (býti) možno vyjádřiti všecky časy a způsoby obou rodů. Sloveso nemění se ani dle osoby ani dle čísla.

Tři koncovky *as*, ***is***, ***os***, značí tři základní časy.

Čas přítomný	***mi skrib'as***	píši
Čas minulý	***mi skrib'is***	psal jsem
Čas budoucí	***mi skrib'os***	budu psáti

Přípony ***us***, ***u***, ***i***, značí způsob spojovací (kondicionál), rozkazovací a neurčitý.

Způsob spojovací	***mi skrib'us***	psal bych
Způsob rozkazovací	***skrib'u***	piš, pište
Způsob neurčitý	***skrib'i***	psáti

Vzor věty žádací: ***mi petas, ke li venu*** prosím, aby přišel. Vzor věty účelné: ***mi venas, por ke mi salutu (por saluti) lin*** přicházím, abych jej pozdravil. Vzor věty podmiňovací: ***se mi havus monon, mi pagus*** kdybych měl peníze, platil bych.

Příponami ***ant***, ***int***, ***ont***, tvoří se přechodníky, které koncovkami *o*, ***a***, ***e***, nabývají tvaru jmen podstatných, přídavných neb příslovcí.

V čase přítomném	***skrib'ant'a***	píšící
V čase minulém	***skrib'int'a***	psavší
V čase budoucím	***skrib'ont'a***	(budoucí psáti.)

La legant'o čtenář, ***la pasinta nokto*** minuvší (minulá) noc, ***instruante ni lernas*** vyučujíce učíme se.

Příponami *at, it, ot,* tvoří se příčestí trpná, z nichž koncovkami *o, a, e,* vznikají jména podstatná, přídavná a příslovce.

přítomné ***skrib'at'a*** psaný (který je psán)
minulé ***skrib'it'a*** napsaný (který byl napsán)
budoucí ***skrib'ot'a*** (který bude psán)

La amat'o milenec, ***la amatino*** milenka, ***kuiritaj terpomoj*** uvařené brambory.

Časy složené tvoří se pomocným slovesem ***esti*** (býti) s příslušným participiem:

vi estas petata jste žádán
vi estos petitaj budete požádáni
li estis petinta byl požádal (dosl.: byl požádavší)
mi estas laboronta mám pracovati (jsem ten, kdo bude pracovati)
estu benata buď žehnán
estu benita buď požehnán
kiam mi estos veninta až přijdu.

PREDPONY.

bo- značí příbuzenství sňatkem: *patro* otec, ***bopatro*** tchán, ***frato*** bratr, ***bofrato*** švagr.
dis- české roz: *jeti* hoditi, ***disjeti*** rozhoditi, ***semi*** síti, ***dissemi*** rozsíti.
ek- okamžitost, začátek činnosti: *krii* křičeti, ***ekkrii*** vzkřiknouti, ***vidi*** viděti, ***ekvidi*** spatřiti.
ge- obě pohlaví: ***patro*** otec, ***gepatroj*** rodiče (otec i matka), ***filo*** syn, ***gefiloj*** sourozenci (synové a dcery).
mal- opak: ***riĉa*** bohatý, ***malriĉa*** chudý, ***fermi*** zavříti, ***malfermi*** otevříti.
re- opětování, návrat: ***veni*** přijíti, ***reveni*** vrátiti se, ***brilo*** lesk, ***rebrilo*** odlesk.

PŘÍPONY.

-ad značí trvání činnosti: ***pafo*** rána (z pušky), ***pafado*** střelba, ***iri*** jíti, ***iradi*** choditi.
-aĵ věc určité vlastnosti (pojem konkretní): ***nova*** nový, ***novaĵo*** novinka, ***falsi*** padělati, ***falsaĵo*** padělek.
-an obyvatel, člen, stoupenec: ***Parizo*** Paříž, ***Parizano*** Pařížan, ***Kristo*** Kristus, ***kristano*** křesťan.
-ar souhrn: ***vorto*** slovo, ***vortaro*** slovník, ***arbo*** strom, ***arbaro*** les.
-ĉj zdrobnění jmen mužských: ***Jozefo*** Josef, ***Joĉjo*** Josífek.
-ebl možnost: ***vidi*** viděti, ***videbla*** viditelný, ***kredi*** věřiti, ***kredebla*** uvěřitelný.
-ec vlastnost (pojem abstraktní): ***mola*** měkký, ***moleco*** měkkost, ***amiko*** přítel, ***amikeco*** přátelství.
-eg zvětšení, sesílení: ***varma*** teplý, ***varmega*** horký, ***vento*** vítr, ***ventego*** vichr.
-ej místo: ***lerni*** učiti se, ***lernejo*** škola, ***kuiri*** vařiti, ***kuirejo*** kuchyně.
-em náchylnost, náklonnost: ***kredi*** věřiti, ***kredema*** lehkověrný, ***babili*** žvaniti, ***babilema*** žvanivý.
-er částice něčeho: ***mono*** peníze, ***monero*** peníz (mince), ***sablo*** písek, ***sablero*** zrno písečné.
-estr představený: ***ŝipo*** loď, ***ŝipestro*** kapitán, ***regno*** říše, ***regnestro*** vladař.

-et	zmenšení, seslabení: ***lago*** jezero, ***lageto*** rybník, ***ridi*** smáti se, ***rideti*** usmívati se.
-id	potomek, mládě: ***bovo*** býk, ***bovido*** tele, ***koko*** kohout, ***kokido*** kuře.
-ig	(u)činiti: ***morta*** mrtvý, ***mortigi*** usmrtiti, ***bruli*** hořeti, ***bruligi*** zapáliti.
-iĝ	státi se: ***ruĝa*** červený, ***ruĝiĝi*** červenati se, ***mola*** měkký, ***moliĝi*** změknouti.
-il	nástroj, prostředek: ***razi*** holiti, ***razilo*** břitva, ***bori*** vrtati, ***borilo*** nebozez.
-in	pohlaví ženské: ***onklo*** strýc, ***onklino*** teta, ***koko*** kohout, ***kokino*** slepice.
-ind	hoden něčeho: ***admiri*** obdivovati, ***admirinda*** obdivuhodný, ***laŭdo*** chvála, ***laŭdinda*** chvályhodný.
-ing	držítko: ***plumo*** péro, ***plumingo*** násadka, ***kandelo*** svíčka, ***kandelingo*** svícen.
-ist	zaměstnání: ***maro*** moře, ***maristo*** námořník, ***razi*** holiti, ***razisto*** holič.
-uj	schránka, nádržka, nosič, bydliště: ***inko*** inkoust, ***inkujo*** kalamář, ***mono*** peníze, ***monujo*** peněženka.
-nj	zdrobnění jmen ženských: ***Mario*** Marie, ***Manjo*** Mařenka.
-ul	osoba význačné vlastnosti: ***juna*** mladý, ***junulo*** mladík, ***bela*** hezký, ***belulino*** krasavice.
-um	přípona bez určitého významu (jako předložka „je“): ***kruco*** kříž, ***krucumi*** ukřižovati, ***vento*** vítr, ***ventumilo*** vějíř.

La helpa lingvo internacia Esperanto estas tre facila, simpla, fleksebla kaj belsona. Por paroli lingvon vivan oni bezonas jarojn, por paroli Esperanton — monatojn.

Vydavatel: **Ed. Kühnl,** (Praha II., Dittrichova ul. 7.)

Tiskem Národní tiskárny a nakladatelství spol. s r. o. v Praze.